

जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम

माता-मृत्यूदर व अर्भक मृत्यूदर कमी करणे हे आर.सी.एच.कार्यक्रमाचे महत्वाचे उद्दिष्ट आहे. माता-मृत्यू व अर्भक मृत्यूचे २०१२ पर्यंतचे एन.आर.एच.एम.अंतर्गत उद्दिष्ट साध्य करण्याबाबत राज्यामध्ये कार्यवाही करण्यात येत आहे. राज्यातील सद्यस्थिती पुढील तक्त्यात निर्देशित केलेली आहे.

अ. क्रं.	दर्शक	एन.आर.एच.एम.उद्दिष्ट २०१२	राज्याची सद्यस्थिती	माहितीचा स्रोत
१	अर्भक मृत्यू-दर	३०	३१	एस.आर.एस. (२००९)
२	माता-मृत्यू प्रमाण	<१००	१०४	आर.जी.आय. (२००७-०९)
३	एकूण जननदर	२.१	१.९	एस.आर.एस. (२००९)

माता-मृत्यूदर व अर्भक मृत्यूदर कमी करण्यासाठी प्रसूतीपूर्व, प्रसूती दरम्यान व प्रसूती पश्चात मोफत सेवा देणे, तसेच नवजात अर्भकाला जन्मल्यानंतर ३० दिवसापर्यंत आवश्यक त्या सर्व सेवा मोफत पुरविण्यात आल्यास निश्चितपणे मदत होईल. राज्यामध्ये आरोग्य संस्थामध्ये प्रसूतीचे प्रमाण ९२% आहे. तथापि या संस्थेतील प्रसूतीपैकी ४०% ते ६०% प्रसूती खाजगी रुग्णालयांमध्ये होतात. तसेच शासकिय संस्थांमधील प्रसूती होणा-या मातांना औषधी, विविध तपासण्या, प्रसंगी सिझेरियन इत्यादीसाठी लागणारी साहित्य बाहेरून खरेदी करण्यासाठी तसेच मातेला संदर्भित केल्यानंतर आवश्यक त्या वाहनाची सोय करणे यासाठी संबंधित मातेला किंवा तिच्या कुटुंबियांना खर्च करावा लागतो. पैशा अभावी यामध्ये होणा-या विलंबामुळे प्रसंगी माता-मृत्यू अथवा अर्भक मृत्यू होण्याची संभावना असते.

यासाठी केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या सूचनांनुसार राज्यामध्ये दिनांक २६ सप्टेंबर २०११ च्या शासन निर्णयान्वये जननी-शिशु सुरक्षा कार्यक्रमांतर्गत (JSSK) माता व नवजात अर्भकांना सार्वजनिक आरोग्य संस्थामध्ये संपूर्ण मोफत सेवा पुरविण्यात येणार आहेत. यामध्ये अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, दारिद्र्य रेषेखालील, दारिद्र्य रेषेवरील तसेच प्रसूतीसाठीच्या कोणत्याही खेपेच्या गरोदर स्त्रीस व ३० दिवसांच्या आत नवजात अर्भकास सर्व प्रकारच्या आरोग्य विषयी सेवा सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या सर्व शासकिय आरोग्य संस्थामध्ये मोफत देण्यात येणार आहेत.

गरोदर मातेला मोफत देण्याच्या आरोग्य विषयी सेवा :-

- १) मोफत प्रसूती तसेच मोफत सिझेरियन शस्त्रक्रिया .
- २) प्रसूती संदर्भातील औषधे व लागणारे साहित्य संस्थेतील उपलब्धतेनुसार मोफत पुरविणे .
- ३) प्रयोगशाळेतील आवश्यक त्या तपासण्या मोफत देणे .
- ४) प्रसूती पश्चात मातेला मोफत आहार देणे .
- ५) मोफत रक्तसंक्रमण देण्यासाठी मोफत रक्त पुरवठा .
- ६) प्रसूतीसाठी घरापासून दवाखान्यात मोफत वाहन व्यवस्था .
- ७) एका आरोग्य संस्थेतून पुढील संदर्भ सेवा देण्यासाठी दुस-या आरोग्य संस्थेत पोहोचविण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था .
- ८) प्रसूती पश्चात आरोग्य संस्थेतून घरी पोहोचविण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था .
- ९) शासकिय आरोग्य संस्थेमध्ये गरोदर मातेस कोणतेही फी आकारण्यात येवू नये .

नवजात अर्भकास ३० दिवसापर्यंत मोफत देण्याच्या आरोग्य विषयी सेवा :-

- १) मोफत आरोग्य सेवा .
- २) नवजात अर्भकाच्या उपचारा संदर्भातील औषधे व लागणारे साहित्य संस्थेतील उपलब्धतेनुसार मोफत पुरविणे .
- ३) प्रयोगशाळेतील आवश्यक त्या तपासण्या मोफत देणे .
- ४) मोफत रक्तसंक्रमण देण्यासाठी मोफत रक्त पुरवठा .
- ५) घरापासून दवाखान्यात मोफत वाहन व्यवस्था .
- ६) एका आरोग्य संस्थेतून पुढील संदर्भ सेवा देण्यासाठी दुस-या आरोग्य संस्थेत पोहोचविण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था .
- ७) आरोग्य संस्थेतून घरी पोहोचविण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था .
- ८) शासकिय आरोग्य संस्थेमध्ये नवजात अर्भकास कोणतेही फी आकारण्यात येणार नाही .

गरोदर मातेला, प्रसूती अंतर्गत व प्रसूती पश्चात मातेला तसेच ३० दिवसापर्यंतच्या नवजात अर्भकांना मोफत सेवा देत असताना पुढील बाबींची दक्षता घेण्यात येईल .

मोफत औषधे व साहित्य पुरवठा करणे :-

गरोदर मातेस कोणतीही फी (ओ.पी.डी.पेपर इ.) आकारण्यात येणार नाही . गरोदरपणी आवश्यक असलेल्या लोहयुक्त गोळ्या व इतर आवश्यक गोळ्या, औषधे, इंजेक्शन्स इत्यादी मोफत पुरविल्या जातील . प्रसूती तसेच सिझेरियनसाठी कसल्याही प्रकारची औषधे, साहित्य मोफत दिली जातील . त्यासाठी पैसे आकारण्यात येणार नाहीत . प्रसूती पश्चात ६ आठवड्यांपर्यंत, गरोदरपणातील, प्रसूती अंतर्गत, प्रसूती पश्चात उद्भवणारी गुंतागुंत नवजात अर्भकास ३० दिवसापर्यंत सर्व प्रकारच्या सेवा मोफत देण्यात येतील . यासाठी कसल्याही प्रकारची औषधे अथवा साहित्यासाठी Prescription देण्यात येणार नाही .

प्रसूती होणा-या प्रत्येक आरोग्य संस्थेत (Delivery Points) आवश्यक त्या औषधाची यादी व उपलब्धता स्पष्टपणे फलकावर निर्देशित केली जाईल .

प्रयोगशाळेतील व इतर तपासण्या :-

गरोदरपणातील, प्रसूती अंतर्गत, प्रसूती पश्चात ६ आठवड्यापर्यंत तसेच सिझेरियनसाठी आवश्यक त्या सर्व प्रकारच्या प्रयोगशाळा तपासण्या मोफत देण्यात येतील. आवश्यक त्या मातेस अल्ट्रा सोनोग्राफी सुविधा मोफत पुरविण्यात येईल. नवजात अर्भकास ३० दिवसापर्यंत आवश्यक त्या सर्व तपासण्या व जंतूदोष, तीव्र श्वसनदाह इत्यादीसाठी लागणा-या सर्व तपासण्या मोफत पुरविण्यात येतील. उपजिल्हा रुग्णालय, प्रथम संदर्भ सेवा केंद्र, स्त्री रुग्णालय व जिल्हा रुग्णालय येथे २४ तास सुविधा उपलब्ध राहतील.

प्रसूती पश्चात मातेस मोफत आहार देणे :-

शासकिय आरोग्य संस्थेत दाखल असलेल्या, सुलभ प्रसूती झालेल्या मातेस ३ दिवस पर्यंत मोफत आहार देण्यात येईल. या दरम्यान त्वरित स्तनपान सुरु करणे, आवश्यक तो आहार विश्रांती विषयी सल्ला देणे, अर्भकाचे लसीकरण करणे, मातेच्या व अर्भकाच्या गुंतागुंतीबाबत लक्ष ठेवणे तसेच उपचार करणे याबाबतीत विशेष लक्ष देण्यात येईल. सिझेरियन झालेल्या मातेला डॉक्टरांच्या सल्ल्यानुसार ७ दिवसापर्यंत मोफत आहार देण्यात येईल.

रक्त पुरवठा :-

गरोदरपणा, प्रसूती अंतर्गत व प्रसूती पश्चात मातेला तीव्र रक्तक्षय प्रसूती पश्चात रक्तस्त्राव, सिझेरियन शस्त्रक्रियेच्या मातेस रक्त पुरवठा करण्याची आवश्यकता भासल्यास मोफत रक्त पुरवठा करण्यात येईल.

रुग्ण फी न आकारणे :-

गरोदर मातांना, प्रसूतीसाठी व प्रसूती पश्चात येणा-या मातांना तसेच ३० दिवसापर्यंत नवजात अर्भकांना बाह्य रुग्ण फी, आंतररुग्ण फी, प्रयोगशाळा तपासणी फी इत्यादी कसल्याही प्रकारची रुग्ण फी आकारण्यात येणार नाही.

मोफत संदर्भ सेवा देणे :-

प्रसूतीसाठी गरोदर मातेस घरापासून आरोग्य संस्थेत दाखल करण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था करण्यात येईल. एका आरोग्य संस्थेतून पुढील संदर्भ सेवा देण्यासाठी दुस-या आरोग्य संस्थेत पोहोचविण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था करण्यात येईल. तसेच प्रसूती नंतर आरोग्य संस्थेतून घरी पोहोचविण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था देण्यात येईल.

३० दिवसापर्यंतच्या नवजात अर्भकास घरापासून दवाखान्यात मोफत वाहन व्यवस्था करण्यात येईल. एका आरोग्य संस्थेतून पुढील संदर्भ सेवा देण्यासाठी दुस-या आरोग्य संस्थेत पोहोचविण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था देण्यात येईल. आरोग्य संस्थेतून घरी पोहोचविण्यासाठी देखील मोफत वाहन व्यवस्था पुरविण्यात येईल.

PROGRES OF MAHARASHTRA STATE IN JSSK IMPLEMENTATION

It has been observed that most of the times due to delay in reaching health care facility like FRU, 24x7 PHCs, Secondary or Tertiary centers, mothers and neonates are deprived of emergency care resulting in maternal morbidity and mortality, still birth and neonatal deaths. To prevent all these complications, it is important that mothers and children should be provided quality care free of cost including diet and transport facility on time.

Maharashtra is progressive state and is progressing towards achievement of NRHM goals by 2012. Present status of NRHM goals of Maharashtra is as follows:

Sr	Indicator	NRHM Goal (2012)	Status of Maharashtra	Source
1	IMR	30	31	SRS (2009)
2	MMR	<100	104	RGI (2007-09)
3	TFR	2.1	1.9	SRS (2009)

As mentioned in table above, present MMR and IMR of the State is 104 and 31 respectively. Though it is less than the national rate, it is on higher side in view of our State being a progressive one. In order to reduce the death rate, it is necessary that every mother and child should get the adequate treatment in time. In order to reduce the deaths, the Govt. of India has announced the Janani Shishu Suraksha Karyakram. The important components of the program are as follows:

1. Free registration, checkup treatment and delivery to pregnant mothers which includes caesarian section and blood transfusion.
2. Free registration within 0-30 days, check up and treatment to neonates.
3. Free transportation facility to mother and neonates from their residence to hospital, hospital to hospital and hospital to residence.
4. Free Diet to the mother and neonates during they stay in the hospital.

State is proposing to inaugurate the JSSK scheme in Maharashtra on 2nd October 2011. With a view to effective implementation of the program, following activities have been initiated in the State:

- Necessary Government Resolutions from Public Health Department has been issued on 26.9.2011 and Govt. Resolution from Medical Education & Drugs Department and Urban Development Department is being issued for making the health services (registration, checkup, treatment, delivery, transportation and diet) free of cost to mother and neonates up to 30 days in the government hospitals.
- Detailed guidelines issued to all the districts on 8.8.2011 regarding establishment of Control Room for providing ambulance services to mothers and neonates.
- One control room will be established at each district HQ preferably in Woman Hospital or District Hospital. Total 12 Control Rooms are established and activity is in progress in other districts.
- Five Call Assistants will be employed in each of the control room for round the clock duty for 365 days a year. They will receive call and direct nearest Ambulance to reach the home of beneficiary for transportation. Twelve Districts have appointed the Call Assistants and appointment is in progress in remaining districts.
- Each control room is provided with two computers, internet facility, UPS and essential furniture.

- State has 1728 ambulances at PHCs and hospitals have 518 ambulances (total 2246). All these ambulances will be included in JSSK program for transportation of mothers and children.
- Considering the fact that hospitals with high turnover will require large number of ambulances for transportation, panel of private ambulances is also being established in each block of the state.
 - All the health facilities will provide following services :
 - Cleanliness
 - Normal Delivery facility – Labour room
 - New Born Care Corner (NBCC)
 - Facilities for admitted patients (Water Supply, Toilet facility, Hot water facility)
 - Transport of beneficiary from home to hospital and back
 - Medicines required for treatment
 - Diet services
- All the health facilities in the state are being mapped as per availability of various types of services in these institutions. This is important for providing timely services to beneficiary and also to avoid wrong referral.
- Presently in the state we have Cesarean Section services in 81 government facilities and Blood Transfusion services in 122 government facilities. We are trying to add these services in 32 hospitals in next two weeks. All the mothers with complications will be referred to these places for management.

- Repairs and renovation of health facility particularly OT (49), Labour Room (234), Neonatal Care Units (352) and Laboratories (251) has been initiated will be completed by 1st October 2011.
- All the ambulance drivers in state will be provided Rs. 100/PM mobile charges for attending the calls to transport mother and neonates.
- Arrangements are being made for free transportation of mother and neonates from their residence to hospital, hospital to hospital and hospital to residence. The referral transportation program has been functionalized in 12 districts and the same will be functionalized by end of September 2011 in the remaining districts.
- List of medicines required for Mothers and Children is provided under JSSK GoI guidelines. List of medicines is provided to all the districts. Medicines which are not available as per list are being procured at district level from NRHM funds.
- Referral of beneficiary is done by Call Operator. Each of the village, district or city is connected to one of the 1816 PHCs and 455 hospitals in the state. Mothers and children will be referred to nearest facility with availability of services needed.
- Orders have been issued to Chief Executive Officers, District Health Officers, Civil Surgeons, Medical Officer of Health to organize workshops for sensitization of all the health staff. So also, orders have been issued to give wide publicity to the program at district level.
- Dr. Ganu, Asstt Director (FW) SFWB Pune has been designated as the State Nodal Officer for JSSK and the Grievance Redressal Officer (SHSM) has been designated as the State Grievance Redressal Officer (JSSK). So also, District RCH Officers and the Administrative

Officers at the district level are being designated as the District Nodal Officer (JSSK) and Administrative Office of district as District Grievance Redressal Officers (JSSK) respectively.

- Special Cell with necessary officers and staff is being established at State level for effective implementation of the program.
- Detailed meeting of all the Civil Surgeons and District Health Officers was conducted on 26.9.2011. The JSSK program was discussed in detail during the meeting. Plan of Implementation of JSSK is prepared in the meeting and districts have agreed to start the program from 2nd October 2011.
- Following support is being extended from NRHM for the JSSK program:
 - In addition to regular budget – budget for repairs and POL from mobility support and budget for POL from referral transport
 - Medicines and equipment can be procured from RKS/IPHS funds
 - Diet charges from RCH Flexi pool/RKS
 - Appointment of contractual drivers from RKS/IPHS funds
 - Mobile charges to drivers of govt ambulances
 - Budget for establishment of Control Room
 - New ambulances for needy facilities
- If additional budget is required then proposal will be submitted to GoI

राज्यामध्ये दि.७/१०/२०११ पासून सर्व जिल्ह्यामध्ये जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम (JSSK) राबविण्यास सुरवात झाली आहे. या कार्यक्रमांतर्गत गरोदर माता व नवजात अर्भकांना वाहतूक, तपासण्या, उपचार, आहार इ. बाबी मोफत पुरवावयाच्या आहेत. या संदर्भातील शासन निर्णयानुसार या कार्यक्रमास प्रारंभही करण्यात आला आहे.

जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमाची व्याप्ती व त्यांचे माता बाल आरोग्यावर होणारे दुरगामी परिणाम पाहता या कार्यक्रमाच्या अमंलबजाणीसाठी आरोग्य विभागातील सर्व अधिकारी आणि कर्मचाऱ्यांचा सहभाग घेणे आवश्यक आहे. तथापि या कार्यक्रमातील महत्वाच्या बाबींसाठी प्रत्येक स्तरावर जबाबदार अधिकारी कर्मचारी निश्चित करणे हे हा कार्यक्रम परिणामकारकपणे राबविण्यासाठी तितकेच महत्वाचे आहे.त्यानुसार राज्यातील सर्व स्तरावर जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम अमंलबजावणीसाठीच्या जबाबदारी संदर्भाने खालील मार्गदर्शन सुचना देण्यात येत आहेत.

अ) राज्यस्तर:- राज्यस्तरावरून या कार्यक्रमाची अमंलबजावणी राज्य कुटुंब कल्याण कार्यालय पुणे येथून केली जाईल. सर्व जिल्ह्यांनी या कार्यक्रमातील दैनंदिन व मासिक अहवाल राज्य कुटुंब कल्याण कार्यालय पुणे येथे पाठवावेत.

राज्यस्तरावरील अधिकाऱ्यांना या संदर्भात देण्यात येत असलेल्या जबाबदाऱ्या खालील प्रमाणे आहेत.

१) अतिरिक्त संचालक (कुटुंब कल्याण) : अतिरिक्त संचालक कु.क. हे जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमाचे कार्यक्रम प्रमुख राहतील. आयुक्त (कुटुंब कल्याण) तथा अभियान संचालक यांच्या मार्गदर्शनानुसार कार्यक्रमाचा नियमित आढावा घेणे, कार्यक्रमासाठी निधी उपलब्ध करून घेणे, संनियंत्रण, केंद्र शासनाने दिलेल्या प्रपत्रामध्ये अहवाल सादर करणे इ. बाबींची जबाबदारी अतिरिक्त संचालक (कु.क) यांची राहिल.

२) राज्य नोडल अधिकारी: सहाय्यक संचालक(Maternal Health) कु.क. कार्यालय पुणे यांना यापूर्वीच राज्य नोडल अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात आले आहे. त्यांची जबाबदारी अतिरिक्त संचालक (कु.क.) यांना जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम अमंलबजावणी मध्ये सहाय्य करण्याची राहिल.

निरोगी गाव, निरोगी देश

आरोग्य भवन, इरा मजला, सेंट जॉर्ज रुग्णालय आवार, पी. डिमेलो रोड, मुंबई ४०० ००१.
दुरध्वनी क्र. : ०२२-२२६२०२३५, फॅक्स क्र. : ०२२-२२६४ २९५५, ई मेल : mdrhm.mumbai@gmail.com

३) वरिष्ठ सल्लागार (EMS) मुंबई : रुग्णांच्या वाहतूक व्यवस्थेसाठी करण्यात यावयाच्या कार्यवाहीची जबाबदारी वरिष्ठ सल्लागार (EMS) मुंबई यांची राहिल या मध्ये जिल्हा मुख्यालयातील control room कार्यरत ठेवणे, खाजगी रुग्ण वाहीका भाड्याने घेण्यासाठी पॅनल तयार करणे व भविष्यात Emergency Medical Services कार्यरत झाल्यानंतर या दोन योजनांमध्ये समन्वय ठेवणे या बाबी समाविष्ट आहेत. रुग्णांच्या वाहतूक व्यवस्थेसंदर्भातील दैनंदिन व मासिक अहवाल (EMS) कक्षामार्फत तयार करून आयुक्त कु.क. तथा अभियान संचालक व अतिरिक्त संचालक (कु.क.) यांना सादर केले जातील.

ब) जिल्हा स्तर : जिल्हा स्तरावरून प्रत्येक गरोदर माता व नवजात अर्भकांना वाहतूकीची सोय, तपासण्या औषधोपचार ,आहार इ. बाबी मोफत देण्यासाठी संस्थांचे बळकटीकरण करणे व या योजनेचे आरोग्य संस्थेनुसार संनियंत्रण करणे याबाबी अपेक्षित आहेत. यासाठी जिल्हा स्तरीय अधिकाऱ्यांना खालील जबाबदाऱ्या देण्यात येत आहेत.

१) जिल्हा शल्य चिकित्सक: जिल्हयाची कंट्रोल रुम स्थापन करणे व ती सतत कार्यरत ठेवणे यासोबतच जिल्हयातील सर्व रुग्णालये माता व बालकांना दयावयाच्या सेवांसाठी सज्य राहतील याची खात्री करण्याची जबाबदारी जिल्हा शल्य चिकित्सक यांची आहे.

जिल्हा शल्य चिकित्सकांनी जिल्हा स्तरावर व वैद्यकिय अधिक्षक यांचे सहाय्याने तालुका स्तरावर खाजगी रुग्णवाहिकांचे पॅनल तयार करावयाचे आहे.जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमांतर्गत दयावयाच्या सेवा उदा.मोफत वाहतूक, मोफत उपचार, मोफत आहार या संदर्भाने रुग्णालय स्तरावर उद्भवणाऱ्या अडचणी व तक्रारीचे निवारण जिल्हा शल्य चिकित्सक स्तरावर करण्यात यावे.

जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमासाठी महत्वाच्या असणाऱ्या बाबी उदा. सर्व ग्रामीण रुग्णालयातील रुग्णवाहीका सुस्थितीत ठेवणे, सर्व आयपीएचएस रुग्णालयामध्ये रक्त संक्रमण व सिझेरियन शस्त्रक्रियेची सोय उपलब्ध करून देणे याबाबींची जबाबदारी जिल्हा शल्य चिकित्सकांची राहिल.

निरोगी गाव, निरोगी देश

आरोग्य भवन, इरा मजला, सेंट जॉर्ज रुग्णालय आवार, पी. डिमेलो रोड, मुंबई ४०० ००१.
दुरध्वनी क्र. : ०२२-२२६२०२३५, फॅक्स क्र. : ०२२-२२६४ २९५५, ई मेल : mdrhm.mumbai@gmail.com

जिल्हा शल्य चिकित्सक यांनी त्यांचे अधिनस्त सर्व संस्थामध्ये देण्यात येणाऱ्या सेवांचे मॅपिंग करून हि माहिती कंट्रोल रुमला द्यावयाची आहे.

२) जिल्हा आरोग्य अधिकारी: जिल्ह्यातील सर्व प्राथमिक आरोग्य केंद्र व उपकेद्रांमध्ये सर्व बाळंतपणाच्या सोयी आहेत याची खात्री करणे, प्राथमिक आरोग्य केंद्र व उपकेद्राचा कर्मचारी वर्ग सेवा देण्यासाठी सतत उपलब्ध राहिल याचे नियोजन व अंमलबजावणी करणे ग्रामीण भागातील प्रत्येक गरोदर मातेस व बालकांस आवश्यकतेनुसार वाहन व्यवस्था व मोफत उपचार उपलब्ध करून देणे व या लाभार्थींना प्राथमिक आरोग्य केंद्रांमध्ये मोफत आहार उपलब्ध करून देणे या जबाबदाऱ्या जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांच्या राहतील.

३) जिल्हा आरसीएच अधिकारी: जिल्हा आरसीएच अधिकारी हे या कार्यक्रमाचे जिल्हा स्तरावरील नोडल अधिकारी आहेत. त्यांनी हा कार्यक्रम अंमलबजावणीचे उपकेद्रे, प्राथमिक आरोग्य केंद्रे, तसेच रुग्णालयांसह सर्व संस्थामधील कार्यवाहीचे संनियंत्रण करावयाचे आहे. त्यासोबत जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमाची सर्व संस्थाकडून माहिती घेऊन दैनंदिन तसेच मासिक अहवाल तयार करण्याची जबाबदारी सुध्दा आरसीएच अधिकाऱ्यांची राहिल.

४) जिल्हा आयपीएचएस समन्वयक: जिल्हा आयपीएचएस समन्वयक यांनी जिल्हा मुख्यालयास स्थापन करण्यात यावयाच्या कंट्रोल रुम स्थापनाबाबत पुर्ण कार्यवाही करावी. कंट्रोल रुम स्थापन होऊन कार्यारत झाल्यानंतर दैनंदिन संनियंत्रणासाठी जिल्हा संनियंत्रण व मुल्यमापन अधिकारी यांना हस्तांतरीत करावी.

५) जिल्हा संनियंत्रण व मुल्यमापन अधिकारी: जिल्हा संनियंत्रण व मुल्यमापन अधिकारी हे (JSSK) कार्यक्रम अंमलबजावणीसाठी जिल्हा आरसीएच अधिकारी यांना सहाय्यक करतील. या कार्यक्रमाशी संबंधित आरोग्य केंद्रे, रुग्णालय व जिल्हा मुख्यालयातील संपुर्ण माहिती दिलेल्या प्रपत्रात प्राप्त करून देणे, जिल्ह्याचा अहवाल बनविणे व जिल्हा आरसीएच अधिकारी यांचे मान्यतेने जिल्हा शल्य चिकित्सक, जिल्हा आरोग्य अधिकारी व राज्य स्तरावर सादर करणे या त्यांच्या जबाबदाऱ्या असतील.

निरोगी गाव, निरोगी देश

आरोग्य भवन, इरा मजला, सेंट जॉर्ज रुग्णालय आवार, पी. डिमेलो रोड, मुंबई ४०० ००१.
दुरध्वनी क्र. : ०२२-२२६२०२३५, फॅक्स क्र. : ०२२-२२६४ २९५५, ई मेल : mdrhm.mumbai@gmail.com

६) जिल्हा तक्रार निवारण अधिकारी: JSSK कार्यक्रम अंतर्गत वाहन व्यवस्था, उपचार, आहार इ.बाबत तक्रारी प्राप्त होण्याची शक्यता आहे. JSSK कार्यक्रमांसंबंधी रुग्णालये, आरोग्य केंद्रे इ. कोणत्याही संस्थेबाबतच्या सर्व तक्रारी प्रशासकिय अधिकारी (कु.क.) जिल्हा परिषद, आरोग्य विभाग यांच्या कडे प्राप्त होतील. प्रशासकिय अधिकारी (कु.क.) यांनी जिल्हा परिषदेतर्गत आरोग्य संस्थेशी संबंधित तक्रारीचे तेथेच निराकरण करावे व रुग्णालयाशी संबंधित तक्रारी पुढील कार्यवाहीसाठी जिल्हा आरसीएच अधिकारी यांच्या मार्फत जिल्हा शल्य चिकित्सक यांच्याकडे पाठवाव्यात. जिल्हा शल्य चिकित्सीकांनी या तक्रारीची पूर्ण चौकशी व कार्यवाही करून त्याचा अहवाल प्रशासकिय अधिकारी यांना पाठवावा.

प्रशासकिय अधिकारी यांनी जिल्हा स्तरावर तक्रार रजिस्टर ठेवावे. या रजिस्टरमध्ये प्रत्येक प्राप्त तक्रारीची नोंद करावी. तक्रारीचे निराकरण होईपर्यंत तक्रारीचा पाठपुरावा करण्यात यावा. जिल्हा परिषद व जिल्हा शल्य चिकित्सक यांच्याकडे येणाऱ्या सर्व तक्रारींचा पाठपुरावा प्रशासकिय अधिकारी यांनीच करणे अपेक्षित आहे. प्राप्त तक्रारीचा मासिक अहवाल जिल्हा RCH अधिकारी व उपसंचालक (आरोग्य सेवा) यांना पाठवावा.

क) तालुका स्तर

१) वैद्यकिय अधिक्षक: वैद्यकिय अधिक्षक यांनी त्यांच्या रुग्णालयात येणाऱ्या सर्व JSSK लाभार्थीना सेवा मोफत मिळत असल्याबाबत खात्री करावा. तालुका मुख्यलयाच्या रुग्णालयाच्या वैद्यकिय अधिक्षकांनी तालुका स्तरावर खाजगी रुग्णवाहिका पॅनल करण्याची कार्यवाही करावी.

२) तालुका आरोग्य अधिकारी: ज्या तालुक्याच्या मुख्यालयात ग्रामीण रुग्णालय नाही तेथे खाजगी रुग्ण वाहिका पॅनल तालुका आरोग्य अधिकारी यांनी तयार करावे.

तालुका आरोग्य अधिकारी यांनी त्यांचे अधिनस्त सर्व प्राथमिक आरोग्य केंद्रांमध्ये JSSK लाभार्थीना मोफत सेवा मिळतील यांची खात्री करावी.

उपरोक्त सुचनांनुसार सर्व अधिकाऱ्यांना संनियंत्रणाच्या जबाबदाऱ्या निश्चित करण्यात आल्या आहेत त्या नुसार कार्यवाही करावी.

निरोगी गाव, निरोगी देश

आरोग्य भवन, इरा मजला, सेंट जॉर्ज रुग्णालय आवार, पी. डिमेलो रोड, मुंबई ४०० ००१.
दुरध्वनी क्र. : ०२२-२२६२०२३५, फॅक्स क्र. : ०२२-२२६४ २९५५, ई मेल : mdrhm.mumbai@gmail.com

ड) कार्यक्रमांचे संनियंत्रण : JSSK कार्यक्रमाच्या संनियंत्रणासाठी अतिरिक्त संचालक (कु.क.) पुणे यांनी दि.१४/१०/२०११ च्या पत्रान्वये तपशीलवार सुचना दिल्या आहेत. त्यानुसार सर्व जिल्हा स्तरीय अधिकाऱ्यांना जिल्ह्यातील तालुका/आरोग्य संस्था वाटून देण्यात याव्यात. या अधिकाऱ्यांनी महिन्यातून किमान एक वेळ त्यांना नेमुन दिलेल्या संस्थेत प्रत्यक्ष भेट देऊन खालील बाबींची माहिती घ्यावी-

- १) आरोग्य संस्थेमध्ये दर्शनी भागात JSSK कार्यक्रम व त्याअंतर्गत मिळणाऱ्या मोफत सेवा याबाबत माहिती लावली आहे का?
- २) रुग्णालय प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या रुग्णवाहिकेस येणाऱ्या Calls ची माहिती दिलेल्या प्रपत्रामध्ये नोंदविण्यात येते का? एकूण प्राप्त Calls पैकी किती attend केले, call attend केले नसल्यास त्याची कारणे याची माहिती घ्यावी.
- ३) आरोग्य संस्थेमध्ये मोफत वाहतुक तपासणी, उपचार व आहार याची सोय करण्यात आली आहे का? दाखल गरोदर माता व अर्भकांच्या मातांकडून user fees घेण्यात आली आहे का व Prescription लिहून दिले आहे का याबाबत विचारावे.
- ४) आरोग्य संस्थेची रुग्णवाहीका सुस्थितीत आहे का? प्रत्येक call Log book मध्ये भरण्यात येत आहे का?
- ५) आरोग्य संस्थेमध्ये पुरेसा औषधसाठा आहे का? JSSK अंतर्गत देण्यात आलेल्या औषधाच्या यादीतील सर्व औषधे उपलब्ध आहेत का याची खात्री करावी.
- ६) आरोग्य संस्थेमध्ये बाळपणासाठी खोली, वार्ड व नवजात अर्भकाची काळजी घेणारी उपकरणे सुस्थितीत आहेत का याची खात्री करावी.
- ७) आरोग्य संस्थेतील किमान एक कर्मचारी/ डॉक्टर IMNCI & BEmOC प्रशिक्षित आहे काय याची माहिती घ्यावी. नसल्यास एक स्टाफ नर्स वैद्यकिय अधिकारी यांना त्वरीत प्रशिक्षणास पाठवावे.

निरोगी गाव, निरोगी देश

आरोग्य भवन, इरा मजला, सेंट जॉर्ज रुग्णालय आवार, पी. डिमेलो रोड, मुंबई ४०० ००१.
दुरध्वनी क्र. : ०२२-२२६२०२३५, फॅक्स क्र. : ०२२-२२६४ २९५५, ई मेल : mdrhm.mumbai@gmail.com

कर्मचारी/ अधिकारी यांनी उपरोक्त मुद्दयानुसार भेटीचा अहवाल तयार केल्यानंतर तो RCH Officer यांना सादर करावा. त्याची एक प्रत अतिरिक्त संचालक (कु.क.) यांना सादर करावी.

जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमाचे महत्व लक्षात घेता उपरोक्त मार्गदर्शक सुचनांनुसार सर्व जिल्हांनी प्राधान्याने कार्यवाही करावी.

निरोगी गाव, निरोगी देश

आरोग्य भवन, इरा मजला, सेंट जॉर्ज रुग्णालय आवार, पी. डिमेलो रोड, मुंबई ४०० ००१.
दुरध्वनी क्र. : ०२२-२२६२०२३५, फॅक्स क्र. : ०२२-२२६४ २९५५, ई मेल : mdrhm.mumbai@gmail.com

Janani Shishu Suraksha Karyakram (JSSK)

It has been observed that most of the times due to delay in reaching health care facility like FRU, 24x7 PHCs, Secondary or Tertiary centers, mothers and neonates are deprived of emergency care resulting in maternal morbidity and mortality, still birth and neonatal deaths. To prevent all these complications, it is important that mothers and children should be provided quality care free of cost including diet and transport facility on time.

Maharashtra is progressive state and is progressing towards achievement of NRHM goals by 2012. Present status of NRHM goals of Maharashtra is as follows:

Sr.	Indicator	NRHM Goal (2012)	Status of Maharashtra	Source
1	IMR	30	28	SRS (2010)
2	MMR	<100	104	SRS (2007-09)
3	TFR	2.1	1.9	SRS (2009)

In order to reduce the maternal and neonatal deaths, the Govt. of India has announced the Janani Shishu Suraksha Karyakram. As per Govt. of Maharashtra Resolution dated 26th Sept. 2011 Janani Shishu Suraksha Karyakram has been launched from 7th Oct. 2011 in all districts of Maharashtra. The important components of the program are as follows:

Entitlement of Pregnant Women:

- Free & zero expense Delivery & Caesarian section.
- Free drugs & consumables.
- Free essential diagnostics (blood, urine tests & ultra Sonography etc.)
- Free diet during stay in the health institutions (up to 3 days for normal delivery & 7 days for caesarian section.)
- Free provision of blood.
- Free transport from Home to Health Institutions, between facilities in case of referral & drop back from institutions to home.
- Exemption from all kinds of user charges.

Entitlement for Sick Neonates till 30 days after birth:

- Free & zero expense treatment.
- Free drugs & consumables.
- Free essential diagnostics
- Free provision of blood.
- Free transport from Home to Health Institutions, between facilities in case of referral & drop back from institutions to home.
- Exemption from all kinds of user charges.

Above services are provided through the network of 1816 PHCs, 447 RH-SDH, 23 DH, 9 WH and 4 GH under public health department and 15 Govt. Medical Colleges, Hospital.

Performance: 7th October, 2011 to 31st March 2012

- Total Number of Institutional Deliveries : 1,86,365
- Total Number of Sick Neonates (up to age of 30 days) admitted : 19,613
- Total No. of JSSK Free Diet beneficiaries : 1,73,951

JSSK Free Transport

Free Referral Transport Services(Govt. vehicles and Empanelled vehicles) →	Home to Institution	Institution to Institution	Drop Back Home
Pregnant & Delivered Mothers	38926	29022	68393
Sick Neonates up to the age of 30	1414	3183	8042

Performance: For 7th October 2011 to 30th June 2012

- Total Number of Institutional Deliveries : 2,85,582
- Total Number of Sick Neonates (up to age of 30 days) admitted :24,092
- Total No. of JSSK Free Diet beneficiaries : 2,62,014

Free Referral Transport Services(Govt. vehicles and Empanelled vehicles) →	Home to Institution	Institution to Institution	Drop Back Home
Pregnant & Delivered Mothers	52401	46309	113904
Sick Neonates up to the age of 30 days	1690	5138	8949

Performance: For 1st April 2012 to 30th June 2012

- Total Number of Institutional Deliveries : 99,217
- Total Number of Sick Neonates (up to age of 30 days) admitted :7911
- Total No. of JSSK Free Diet beneficiaries : 88,063

Free Referral Transport Services(Govt. vehicles and Empanelled vehicles) →	Home to Institution	Institution to Institution	Drop Back Home
Pregnant & Delivered Mothers	21069	22173	58589
Sick Neonates up to the age of 30 days	491	2545	2932

JSSK- Free Diet Provision Report - June 2012

Sr.no.	District	PHC			RH-SDH			DH-WH		
		Jun-12			Jun-12			Jun-12		
		No. of institutional del	No of mothers provided free diet	% of Providing Diet	No. of institutional del	No of mothers provided free diet	% of Providing Diet	No. of institutional del	No of mothers provided free diet	% of Providing Diet
1	Thane	735	628	85%	831	784	94%	188	188	100%
2	Raigad	324	324	100%	356	356	100%	201	201	100%
3	R'giri	158	158	100%	223	221	99%	182	182	100%
4	Nasik	1090	939	86%	924	924	100%	453	453	100%
5	Dhule	394	394	100%	194	194	100%			
6	N'bar	238	192	81%	256	256	100%	242	242	100%
7	Jalgaon	611	584	96%	436	408	94%	459	452	98%
8	A'nagar	472	472	100%	375	375	100%	194	194	100%
9	Pune	557	461	83%	436	436	100%	65	65	100%
10	S'pur	310	278	90%	251	251	100%			
11	Satara	527	530	101%			#DIV/0!	161	161	100%
12	K'pur	234	234	100%	299	299	100%			
13	Sangli	148	148	100%	94	94	100%			
14	S'durg	91	91	100%	403	408	101%	35	0	0%
15	A'bad	507	507	100%	820	820	100%			
16	Jalna	374	374	100%	304	304	100%	416	416	100%
17	Parbhani	259	152	59%	208	169	81%	576	576	100%
18	Hingoli	212	212	100%	114	114	100%	262	262	100%
19	Latur	386	386	100%	528	528	100%			
20	O'bad	325	311	96%	325	311	96%	362	208	57%
21	Beed	161	161	100%			#DIV/0!	811	811	100%
22	Nanded	559	547	98%	792	763	96%			
23	Akola	130	130	100%	120	120	100%	1071	1071	100%
24	Washim	169	93	55%	157	44	28%	74	74	100%
25	A'wati	543	472	87%	483	464	96%	723	722	100%
26	Y'mal	348	348	100%	589	589	100%			
27	Buldana	124	124	100%	612	612	100%	177	177	100%
28	Nagpur	272	267	98%	263	262	100%	1077	1056	98%
29	Wardha				167	167	100%	225	225	100%
30	Bhandara	172	172	100%	226	226	100%	595	595	100%
31	Gondia						#DIV/0!	539	539	100%
32	Ch'pur	376	270	72%	344	342	99%	500	500	100%
33	G'chiroli	274	161	59%	193	193	100%	349	349	100%
Total		11080	10120	91%	11323	11034	97%	9937	9719	98%